

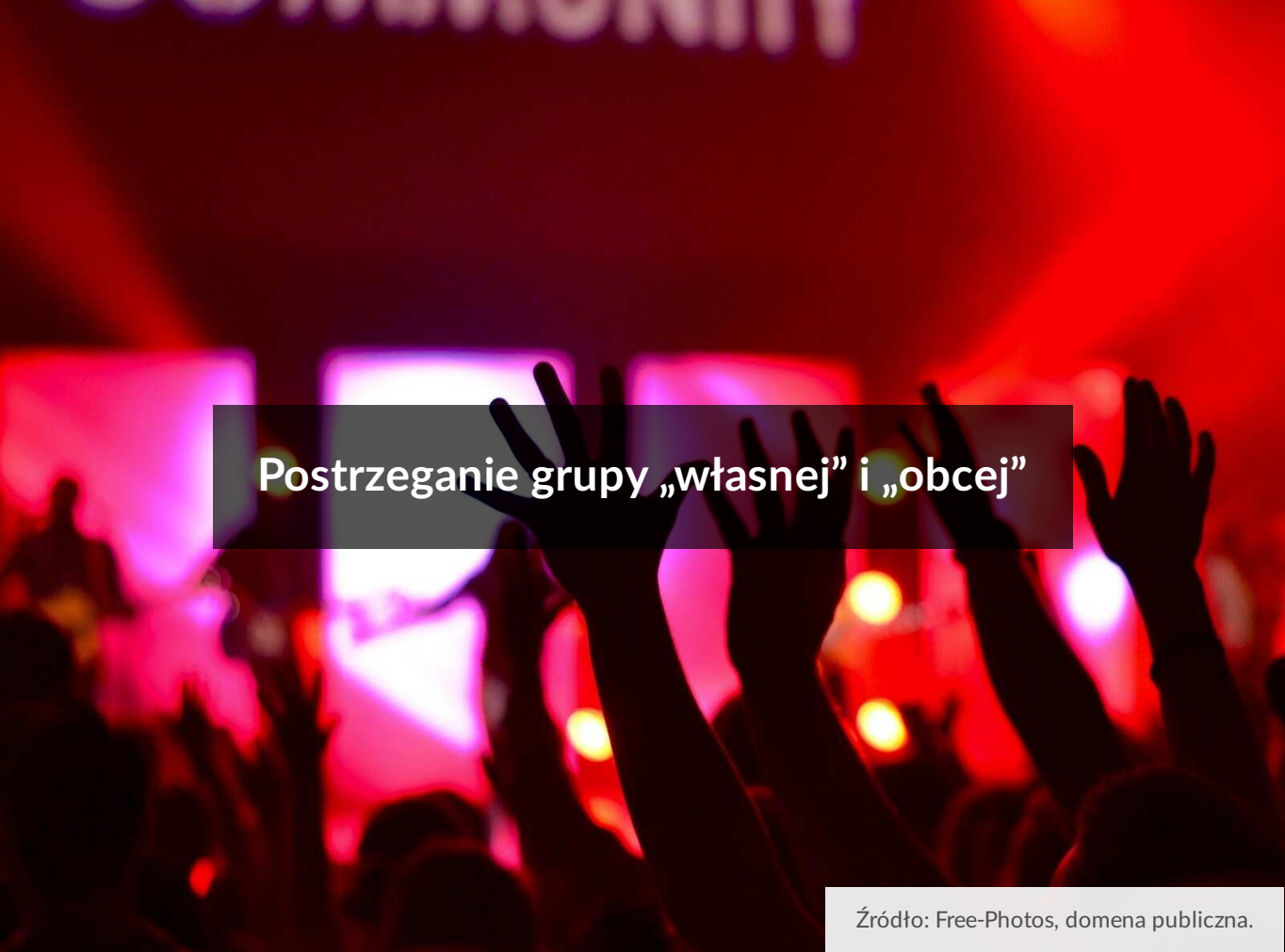

Postrzeganie grupy „własnej” i „obcej”

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Schemat
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Piotr Sztompka, *Socjologia*, 2004, s. 196.
- Źródło: Manana Anna Jaworska, *Czym jest dojrzała identyfikacja z grupą? W poszukiwaniu komponentów identyfikacji grupowej mających pozytywne konsekwencje dla grupy własnej i relacji międzygrupowych*, dostępny w internecie: depotuw.ceon.pl [dostęp 10.07.2020 r.].
- Źródło: Michał Bilewicz, *Kiedy kontakt osłabia uprzedzenia? Kategoryzacje społeczne i temporalne jako warunki skuteczności kontaktu międzygrupowego*, dostępny w internecie: spoleczna.psychologia.pl [dostęp 10.07.2020 r.].
- Źródło: Ryszard Kapuściński, *Spotkanie z Innym – jako wyzwanie XXI wieku – wykład Ryszarda Kapuścińskiego*, 1.10.2004 r., dostępny w internecie: wyborcza.pl [dostęp 10.07.2020 r.].
- Źródło: *Encyklopedia PWN: apartheid*.

Postrzeganie grupy „własnej” i „obcej”

Źródło: Free-Photos, domena publiczna.

Nie ma wątpliwości, że człowiek jest istotą społeczną i żyje w społeczeństwie, ale czym właściwie ono jest? Czy istnieje prosta definicja tego terminu? Nie istnieje. Pojęcie społeczeństwa jest jednym z najbardziej niejednoznacznych i złożonych pojęć socjologicznych, wymagających różnorodnych definicji i interpretacji. Jest jednak punkt wspólny w każdym postrzeganiu konceptu społeczeństwa i jest nim człowiek oraz problematyczne rozróżnienie między grupą „własną” i „obcą”, między „nami” a „innymi”.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”.
- Przeanalizujesz przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji, stygmatyzacji oraz przedstawisz możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom.
- Odróżnisz tolerancję od akceptacji.

Przeczytaj

W najprostszym i najbardziej tradycyjnym słownikowym czy też encyklopedycznym rozumieniu **społeczeństwo** to szeroko pojęte zbiorowisko ludzi zamieszkujące dane terytorium, mające wspólną kulturę, wspólne tradycje, wspólną tożsamość, wspólne cele i dzielące wspólne wartości. W takim rozumowaniu społeczeństwo pozostaje społecznym terminem „parasolem” (z ang. *umbrella term*), który można interpretować jako ogólne pojęcie czy też koncept składający się z wielu innych, bardziej specyficznych pojęć/konceptów. **Grupy społeczne** są jednymi z najistotniejszych składowych społeczeństwa. Ich istnienie związane jest z polaryzacją, czyli rozróżnieniem na grupę „własną” i „obcą”.

Zastanów się, w jaki sposób ty myślisz o grupie „swojej”, a w jaki sposób o „obcej”.

Źródło: vait_mcright, domena publiczna.

Aby mówić o **polaryzacji społecznej**, nie trzeba oczywiście skupiać się na grupach społecznych. Zjawisko to można równie dobrze zbadać, skupiając się na ogólnej koncepcji społeczeństwa. Niemniej studium przypadku nad grupami społecznymi umożliwi bardziej przejrzystą analizę tego procesu.

Czym właściwie jest grupa społeczna?

W encyklopedii PWN można przeczytać, że pojęcie grupy społecznej jest jednym z podstawowych terminów w socjologii.

Oznacza zbiorowisko ludzi, między którymi

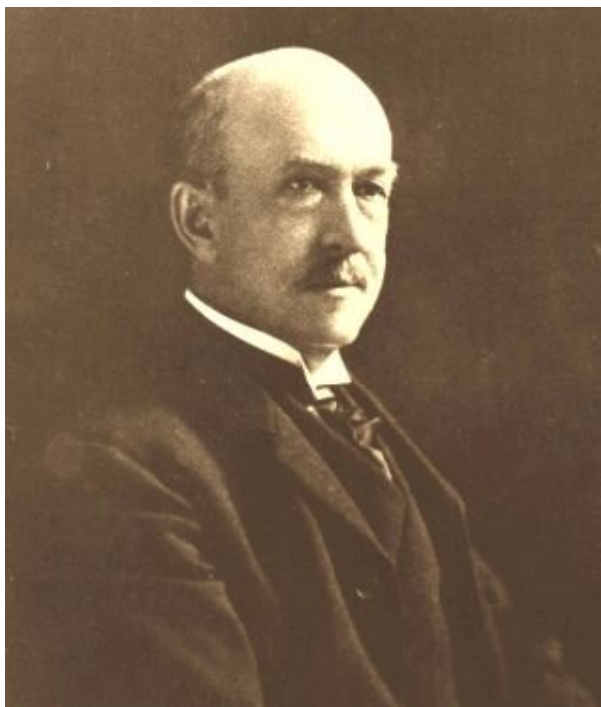
istnieje więź społeczna, związana z poczuciem wspólnoty i przynależności, wspólnymi wartościami, celami i działaniami. Nieco głębszą definicję grupy społecznej można znaleźć w publikacji Piotra Sztompki. Według niego grupa społeczna to:

((Piotr Sztompka

Socjologia

zbiór jednostek, w którym wspólnota pewnych istotnych społecznie cech wyraża się w tożsamości zbiorowej i towarzyszą temu kontakty, interakcje i stosunki społeczne w jej obrębie częstsze i bardziej intensywne niż z osobami z zewnątrz. Inaczej: zbiorowość ludzi, pomiędzy którymi występuje więź obiektywna, subiektywna i behawioralna.

Podziały na „swoich” i „obcych” w społeczeństwie pojawiają się za każdym razem, gdy przeciwstawione zostają przynajmniej dwie różne grupy społeczne. Już samo istnienie wielu grup skutkuje automatycznym, często nawet nieświadomym podziałem na grupę „własną” i grupę „obcą”.

William Graham Sumner (1840–1910). Jakich jeszcze znasz badaczy, którzy zajmowali się tematyką grup społecznych?

Źródło: Interpreter, licencja: CC BY 2.5.

Termin grupa „własna” został wprowadzony do socjologii przez amerykańskiego naukowca Williama Sumnera. Koncepcja grupy „własnej” i grupy „obcej” opiera się na [etnocentryzmie](#), który głosi, że systemy wartości grupy „własnej”, jej kultura i cele są wyższe, ważniejsze, godne powielania, a nie te reprezentowane przez grupy „obce”. To grupa „własna” powinna być punktem odniesienia dla pozostałych. Skutkuje to pozytywnym postrzeganiem grupy „własnej”, wręcz idealizowaniem jej, oraz negatywnym nastawieniem i przejawiającą się na wielu poziomach [dyskryminacją](#) grupy „obcej”.

Przyjmując postawę etnocentryzmu, z góry zakłada się, że:

- grupa „własna” jest silna, a grupa „obca” słaba;
- grupa „własna” ma wyższe standardy, które są

słuszne i należy traktować je jako uniwersalne;

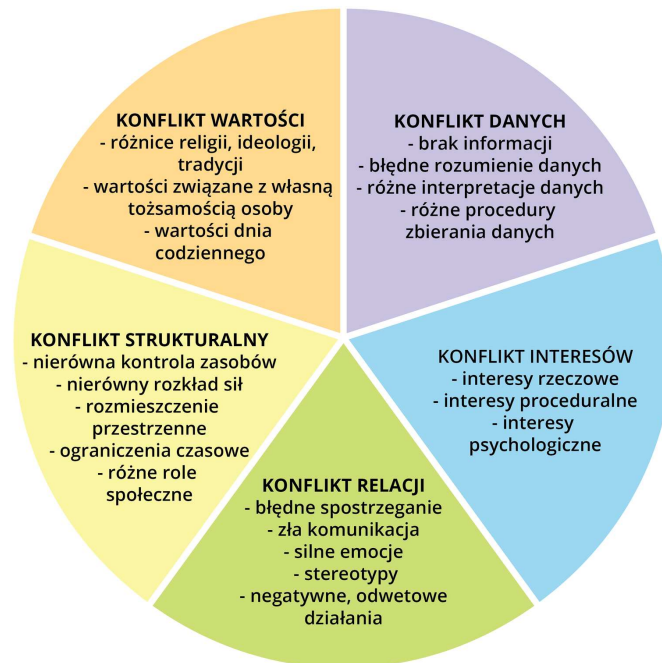
- nawiązując do poprzedniego punktu, standardy i przekonania grupy „obcej” traktowane są jako nieprawidłowe i godne krytyki lub potępienia, co skutkuje subiektywnym przekonaniem, że istnieją powody do nienawiści i niechęci w stosunku do grupy „obcej” oraz do odczuwania przed nią nieufności i strachu;
- warto współpracować z członkami grupy „własnej” i należy ograniczać czy też zaniechać jakiejkolwiek współpracy/kontaktu z grupą „obcą”.

Postawa etnocentryczna, o której pisał Sumner, łączy się także z teorią tzw. [kwadratu ideologicznego](#) holenderskiego językoznawcy Teuna van Dijka (z ang. *ideological square*). W skrócie teoria ta skupia się na:

- podkreślaniu dobrych działań i bagatelizowaniu złych działań grupy „własnej”;
- podkreślaniu złych działań i bagatelizowaniu dobrych działań grupy „obcej”;

- przedstawieniu grupy „własnej” jako tej dobrej i grupy „obcej” jako tej złej.

Poruszając temat polaryzacji społecznej, warto się również odnieść do koła konfliktu Christophera Moore’a, amerykańskiego mediatora i projektanta systemów zarządzania konfliktami.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Christopher Moore wyróżnił pięć kategorii konfliktów. A czym są konflikty, jeśli nie skutkiem interakcji dwóch lub więcej grup społecznych lub oczywiście jednostek? W kole konfliktu Moore’a również więc znajdziemy informacje odnośnie do przyczyn polaryzacji społeczeństwa. W kontekście podziału na grupę „własną” i grupą „obcą” konflikty wartości, interesów i relacji wydają się idealnie łączyć z postawą etnocentryzmu i teorią kwadratu ideologicznego.

Wszystkie wyżej wymienione kwestie prowadzą niestety do społecznej polaryzacji, której skutkami są z kolei nietolerancja i szeroko rozumiana [stygmatazacja](#), manifestująca się na wiele sposobów.

Słownik

społeczeństwo

grupa ludzi zamieszkująca dane terytorium, mająca wspólną kulturę, tradycję, dzieląca podobne wartości, cele, uznająca podobne zasady i normy postępowania

grupa społeczna

grupa ludzi, między którymi istnieje więź społeczna związana z poczuciem jedności, wyznawaniem podobnych wartości, dążeniem do realizacji tych samych celów itp.

polaryzacja społeczna

podział społeczeństwa na różne grupy społeczne spowodowany różnymi kryteriami

etnocentryzm

postawa związana z przekonaniem o wyższości własnej kultury, wartości, celi nad uznawanymi przez inną jednostkę

kwadrat ideologiczny

teoria związana z wyolbrzymianiem dobrych i bagatelizowaniem negatywnych cech grupy „własnej” oraz z wyolbrzymianiem złych i bagatelizowaniem dobrych cech grupy „obcej”

stygmatyzacja

nadawanie ludziom, grupom społecznym itp. negatywnych cech, które przeważnie nie są adekwatne i zgodne z rzeczywistością; takie „etykietowanie” często prowadzi do sytuacji, kiedy jednostka, której została nadana dana cecha, zaczyna z czasem zachowywać się zgodnie z przypisaną jej etykietą

stereotyp

uproszczone przekonanie odnoszące się do przedstawiciela danej grupy społecznej, przeważnie o negatywnym i krzywdzącym charakterze

dyskryminacja

nieodpowiednie traktowanie jednostki między innymi ze względu na jej przynależność do innej grupy społecznej, uznawanie innych wartości, podążanie za innymi celami

tolerancja

respektowanie i szanowanie cudzych praw i wolności

akceptacja

uznawanie cudzych praw i wolności jako właściwych

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj schemat interaktywny i wykonaj polecenia.

Schemat społeczeństwa

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Stwórz mapę myśli na temat tolerancji i akceptacji, wpisując swoje skojarzenia.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dokończ zdanie.

Cechą charakterystyczną grupy społecznej nie jest...

☐ jednorodność jej członków.

☐ podobny system wartości.

☐ wspólny cel do zrealizowania.

Ćwiczenie 2

Zdecyduj, które z podanych słów są synonimami etnocentryzmu, a które antonimami.
Przenieś je do odpowiedniej grupy.

synonimy

antonimy

autokrytycyzm

nacjonalizm

fanatyzm

kosmopolityzm

tolerancja

szowinizm

Ćwiczenie 3

Połącz przyczynę ze skutkiem.

konflikt danych

dyskryminacja

etnocentryzm

akceptacja

tolerancja

nieporozumienia

błąd jednorodności grupy obcej

stereotyp

Ćwiczenie 4

Zdecyduj, które z podanych elementów pasują do grupy „własnej”, a które do grupy „obcej”.
Przenieś elementy do właściwej kategorii.

grupa „własna”

grupa „obca”

zróżnicowana

niższa kultura

„zła”

jednolita

„dobra”

bagatelizowanie niewłaściwego zachowania

etnocentryzm

wyolbrzymianie niewłaściwego zachowania

wyższa kultura

Ćwiczenie 5

Oceń, czy poniższe stwierdzenia są prawdziwe, czy fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Poszanowanie czyichś poglądów jest tożsame z ich aprobatą.	☐	☐
Postrzeganie członków grupy „własnej” jako bardziej różnorodnych jest skutkiem ograniczonych kontaktów i interakcji międzygrupowych.	☐	☐
Stereotypy są związane z konfliktem relacji.	☐	☐
Polaryzacja społeczna polega na pozytywnym przedstawieniu grupy „własnej” i negatywnym przedstawieniu grupy „obcej”.	☐	☐

Zapoznaj się ze źródłami i wykonaj ćwiczenie.

Źródło I

((Ryszard Kapuściński

Spotkanie z Innym – jako wyzwanie XXI wieku – wykład Ryszarda Kapuścińskiego

Tak więc trzy możliwości stały zawsze przed człowiekiem, ilekroć spotkał się z Innym: mógł wybrać wojnę, mógł odgrodzić się murem, mógł nawiązać dialog.

Źródło: Ryszard Kapuściński, *Spotkanie z Innym – jako wyzwanie XXI wieku – wykład Ryszarda Kapuścińskiego*, 1.10.2004 r., dostępny w internecie: wyborcza.pl [dostęp 10.07.2020 r.].

Źródło II

((**Encyklopedia PWN**

Przeciwieństwo asymilacji i integracji; opracowana przez grupę afrykanerskich uczonych z uniwersytetu w Stellenbosch, ogłoszona przez D.F. Malana (1948). Był podstawą polityki władz (...), utrwalającą władzę białej mniejszości, opartą na segregacji i dyskryminacji czarnych, kolorowych i Azjatów zapisanej w ustawach państwowych.

Źródło: *Encyklopedia PWN: apartheid*.

Wyjaśnij, która z trzech "możliwości spotkania z Innym" to apartheid.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Michał Bilewicz

Kiedy kontakt osłabia uprzedzenia? Kategoryzacje społeczne i temporalne jako warunki skuteczności kontaktu międzygrupowego

Wiemy, że nie wszyscy Amerykanie to wyznawcy kultu dolara, ludzie lekkoduszni i wulgarni. Wiemy też, że nie wszyscy jesteśmy przyjaźni i gościnni. Z drugiej strony, Europejczycy, którzy nie znają nas tak dobrze, często postrzegają nas jako jeden monolityczny byt obdarzony wszystkimi tymi właściwościami.

Źródło: Michał Bilewicz, *Kiedy kontakt osłabia uprzedzenia? Kategoryzacje społeczne i temporalne jako warunki skuteczności kontaktu międzygrupowego*, dostępny w internecie: spoleczna.psychologia.pl [dostęp 10.07.2020 r.].

Ustosunkuj się do twierdzenia, że brak kontaktu między grupami wpływa na homogeniczność ich postrzegania.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

((Manana Anna Jaworska

Czym jest dojrzała identyfikacja z grupą? W poszukiwaniu komponentów identyfikacji grupowej mających pozytywne konsekwencje dla grupy własnej i relacji międzygrupowych

Ludzie dążą (...) do zachowania pozytywnej tożsamości społecznej, co jest ważnym czynnikiem motywującym ich zachowanie. Wartym podkreślenia jest fakt, że nie chodzi tu tylko o grupy opierające się na bezpośrednich interakcjach pomiędzy ich członkami, takie jak klasa szkolna czy drużyna sportowa. Tożsamość społeczna wynika również, a może przede wszystkim, z przynależności do grup abstrakcyjnych, takich jak naród, osoby tej samej rasy czy orientacji seksualnej (...). Można stwierdzić, że jedynym warunkiem wystarczającym do powstania tożsamości społecznej związanej z przynależnością do danej grupy jest postrzeganie siebie jako członka tej grupy, oraz bycie spostrzeganym w taki sposób przez innych ludzi.

Źródło: Manana Anna Jaworska, *Czym jest dojrzała identyfikacja z grupą? W poszukiwaniu komponentów identyfikacji grupowej mających pozytywne konsekwencje dla grupy własnej i relacji międzygrupowych*, dostępny w internecie: depotuw.ceon.pl [dostęp 10.07.2020 r.].

Wyjaśnij, dlaczego jednostka idealizuje własną grupę społeczną.

Dla nauczyciela

Autor: Wiktoria Wirth

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Postrzeganie grupy „własnej” i „obcej”

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Człowiek i społeczeństwo.

Uczeń:

6) odróżnia tolerancję od akceptacji; wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”; rozpoznaje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”;
- analizuje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji, stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom;
- odróżnia tolerancję od akceptacji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- mapa myśli;
- śniegowa kula.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Przed lekcją chętne/wybrane osoby przygotowują prezentacje na temat koncepcji grupy „własnej” i „obcej” Williama Sumnera.

Faza wstępna:

1. Wprowadzenie uczniów w temat lekcji: „Postrzeganie grupy „własnej” i „obcej”” i omówienie celów zajęć.
2. Śniegowa kula. Uczniowie w parach przygotowują definicje grupy „własnej” i grupy „obcej”. Następnie łączą się w czwórki, porównują swoje pomysły, dyskutują i tworzą wspólną wersję propozycji. W kolejnym kroku łączą się w ósemki i coraz liczniejsze grupy, aż powstaną ogólnoklasowe wersje definicji. Chętna/wybrana osoba zapisuje propozycje na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. Przedstawienie prezentacji przygotowanej przez uczniów. Po jej zakończeniu reszta klasy może zadawać prelegentom pytania.
2. Wspólne omówienie koła konfliktu Christophera Moore’a. Uczniowie przedstawiają swoje refleksje, a nauczyciel czuwa nad poprawnością wnioskowania i ewentualnie koryguje wypowiedzi.
3. Praca z materiałem zamieszczonym w sekcji „Schemat interaktywny”. Dyskusja na temat: „Czy możliwe jest wypracowania wspólnej płaszczyzny porozumienia między

grupami społecznymi?”. Uczniowie przedstawiają swoje argumenty, kontrargumenty i opinie. Na zakończenie chętna/wybrana osoba dokonuje podsumowania.

4. Uczniowie w parach wykonują ćwiczenie 1. Następnie wybrane pary prezentują propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich. Nauczyciel wyświetla ćwiczenie na tablicy interaktywnej, a uczniowie umieszczają na nim najlepsze propozycje wypracowania wspólnej płaszczyzny porozumienia i sposobów ich realizacji.
5. Zespół klasowy wspólnie tworzy mapę skojarzeń dot. tolerancji i akceptacji.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenia wskazane przez nauczyciela.
2. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”.

Praca domowa:

1. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

- *Encyklopedia socjologii*, Warszawa 1998.
- B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003.
- *Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi*, red. Janusz Reykowski, Warszawa 1980.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium z sekcji „Schemat” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.